

А.А. ГАРАВАЯ

УЗНАЎЛЕННЕ Ў БЕЛАРУСІ ПАДРЫХОЎКІ СПЕЦЫЯЛІСТАЎ ВЫШЭЙШАЙ КВАЛІФІКАЦЫІ ФІЛАЛАГІЧНАГА КІРУНКУ (1944–1956): СТАН І АСАБЛІВАСЦІ

Аналізуюцца напраўленыя рэабновлення і далейшага развіцця ў 1944–1956 гг. падрыхтоўкі навуковых кадраў па філалогіі як у вузах, так і ў АН БССР. Разглядаецца дзяржаўная палітыка па гэтым пытанню, а таксама адлюстраванне ў ёй сацыяльна-палітычнай жыццёвай рэалізацыі саветскага грамадства ў першыя пасляваенныя гады.

The author shows the directions in the process of resumption and development training scientists in philology both in higher educational establishments and the Belarusian Academy of Sciences. It also considers the state policy with regard to this question as well as the social and political life of the Soviet society during the first post war years.

За апошні час у рэспубліцы адбыліся вельмі значныя грамадска-палітычныя змены. Узнікла неабходнасць кардынальна перагледзець асноўныя падыходы да развіцця адукацыйнай сістэмы з выкарыстаннем наяўнага метадычнага і навуковага патэнцыялу, каб вызначыць сучасныя прыярытэты і кірункі. Дзеля гэтага мэтазгодна звярнуцца і да разгляду сістэмы падрыхтоўкі навукова-педагагічных кадраў у мінулы час, у тым ліку і філалагічнага кірунку. Перадача традыцый, пераёмнасць у навуцы і выкладанні немагчымы без звароту да ранейшага вопыту. Савецкая ж сістэма адукацыі пры яе крытычным разглядзе можа даць станоўчыя прыклады арганізацыйнага, метадычнага і навуковага характару ў падрыхтоўцы спецыялістаў.

З моманту вызвалення тэрыторыі Беларусі ад нямецка-фашысцкіх акупантаў стала аднаўляцца культурнае жыццё краіны, у тым ліку і вышэйшая адукацыя. Ужо з верасня 1944 г. пачалася рээвакуацыя Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта (БДУ) і Акадэміі навук БССР (АН БССР). Негатыўна адбыліся на тэмах перамен і перспектывах далейшага развіцця навуковага жыцця і педагогікі маштабы страт і разбурэнняў падчас Вялікай Айчыннай вайны. Аднаўленне вучэбнага і навуковага працэсу праходзіла ў складаных сацыяльна-эканамічных умовах – матэрыяльна-тэхнічная аснова была знішчана, не хапала памяшканняў для навучальных устаноў, колькасць навуковых супрацоўнікаў дасягнула крытычнай адзнакі, кантынгент студэнтаў быў нешматлікі і з нізкай базай ведаў. І тым не менш перад БДУ і АН БССР партыйна-дзяржаўныя органы паставілі задачу – у самы кароткі тэрмін забяспечыць рэгіянальныя вышэйшыя навучальныя ўстановы навуковымі супрацоўнікамі, падняць якасць выкладання. Усяго ж па БССР на 1 студзеня 1945 г. у ВНУ і навукова-даследчых установах працавалі 16 дактароў і 54 кандыдаты навук, а таксама 388 чалавек без вучонай ступені¹.

У рэспубліцы пасляваеннага часу падрыхтоўка навукова-педагагічных супрацоўнікаў разгарнулася, як і раней, у педагагічных і навукова-даследчых установах праз аспірантуру (вочную і завочную), суіскальніцтва вучонай ступені і прыкамандзіраванне ў аднагодковы аспірантуру і дактарантуру. Аднаўленне навукова-педагагічнай работы ішло на фоне відавочнага ідэалагічнага ціску на прафесарска-выкладчыцкія кадры. Нельга не ўлічваць і змены ў знешнепалітычных абставінах: распачынанне чарговага процістаяння сусветных звышдзяржаў ва ўмовах «халоднай вайны» расставіла па ўсіх кірунках унутранага жыцця адпаведныя акцэнтныя.

Адным з абавязкаў прафесарска-выкладчыцкага саставу было правядзенне тлумачальнай работы па распаўсюджанні навуковых і палітычных ведаў сярод грамадства. Тэматыка лекцыі і дакладаў па прапагандзе савецкага патрыятызму была звязана з асвятленнем важных пытанняў жыцця камуністычнай партыі, сярод іх – асноўныя рысы марксісцкага дыялектычнага метаду, пяцігадовы план аднаўлення і развіцця народнай гаспадаркі БССР, роля Сталіна і камуністычнай партыі ва ўсіх даследаваннях, і нават у развіцці сучаснага беларускага мовазнаўства. Абавязковая грамадская праца супрацоўнікаў ВНУ не ўваходзіла ў штатную нагрузку і праводзілася звыш запланаваных гадзін.

У кастрычніку 1944 г. ЦК КП(б)Б і СНК БССР прынялі пастанову «О мэропрыятнях по возобновлению работы АН БССР». Сярод першачарговых стаяла задача – аднавіць праз аспірантуру падрыхтоўку навуковых кадраў. У рэспубліцы разгарнулася работа па станаўленні і развіцці навукова-даследчых інстытутаў і вышэйшых навучальных устаноў, вызначэнні кірункаў навуковай праблематыкі, зыходзячы з запатрабаванняў народнай гаспадаркі БССР. Перш-наперш неабходна было павысіць колькасныя паказчыкі, а яны дасягаліся з цяжкасцю. Так, на 1947 г. пры Інстытуце літаратуры, мовы і мастацтва АН БССР налічвалася сем аспірантаў, з іх па беларускай мове – адзін, беларускай літаратуры – чатыры, рускай літаратуры – адзін². Адначасова ставілася задача дасягнуць павышэння навуковага ўзроўню тых распрацовак, якія праходзілі праз дысертацыйныя даследаванні. У другой палове 1940-х – пачатку 1950-х гг. уся дзейнасць аспірантуры, асабліва па грамадскіх і гуманітарных навуках, была арганізавана і рэгламентавана ў поўнай адпаведнасці з пастановай ЦК ВКП(б) «О подготовке научно-педагогических кадров через аспирантуру» (1947 г., ліпень). У дакуменце зафіксаваны на той час тыповыя недахопы аспірантуры: не дзейнічала конкурсная аснова кандыдатаў для паступлення ў аспірантуру, нізкі ўзровень кваліфікацыі навуковых кіраўнікоў аспірантаў, значны працэнт асоб, якія скончылі аспірантуру і не абаранілі кандыдацкія дысертацыі ці былі адлічаны ў выніку непаспяхоўнасці³.

Савецкае кіраўніцтва па магчымасці стварала ўмовы матэрыяльнай зацікаўленасці ў развіцці навукова-даследчай дзейнасці, у тым ліку і ў вышэйшай школе. Яшчэ пастановай СНК СССР ад лістапада 1937 г. была ўстаноўлена аплата прафесарска-выкладчыцкаму персаналу за прыём кандыдацкіх экзаменаў з разліку за фактычна адпрацаваны час⁴. У адпаведнасці ж з пісьмом Міністэрства фінансаў СССР (1952 г., верасень) выдаткі, звязаныя з абаронай дысертацыі, павінны былі фінансавацца за кошт сметы ВНУ, якая прымала дысертацыі да абароны. Так, на падрыхтоўку кандыдата навук было запланавана 1025 р. (аплата 400 р. апанентам, друк аўтарэферата – 625 р.), а фінансаванне падрыхтоўкі доктара навук крыху больш – 1400 р. Суіскальнікі вучонай

ступені і аспіранты-завочнікі павінны былі самастойна фінансаваць друк дысертацыі, свае навуковыя камандзіроўкі.

За дзесяць год пасляваеннага развіцця падрыхтоўка навуковых кадраў праз аспірантуру ВНУ і навуковых устаноў колькасна вырасла на 433 %, што адлюстравана ў статыстычных дадзеных па выніках развіцця народнай гаспадаркі БССР, аднак у іх дакладны ўлік росту кадраў філалагічнага кірунку адсутнічае⁵.

Адмоўны ўплыў на развіццё аспірантуры аказваў той фактар, што дакладна не вызначаліся рэальныя перспектывы росту навуковых устаноў і ВНУ і, зыходзячы з гэтага, запатрабаванасці ў навуковых кадрах. Так, шэраг кафедр ВНУ БССР былі не ўкамплектаваны прафесарскімі кадрамі для эфектыўнага функцыянавання аспірантуры ў галіне беларускай і рускай мовы і літаратуры. Падрыхтоўка кадраў навуковай інтэлігенцыі ў першае пасляваеннае дзесяцігоддзе ўскладнялася недастатковай каардынацыяй навуковай кадровай палітыкі на дзяржаўным узроўні. Да сярэдзіны 1950-х гг. у БССР былі толькі два навуковыя саветы, якія мелі права прыёму да абароны доктарскіх і кандыдацкіх дысертацый (БДУ і Мінскі медыцынскі інстытут). Прысуджаць вучоную ступень кандыдата навук маглі толькі тры інстытуты АН БССР, сярод якіх Інстытут літаратуры, мовы і мастацтва⁶.

Падрыхтоўка кадраў вышэйшай кваліфікацыі знаходзілася на асобым кантролі дзяржавы (аб гэтым нават сведчыць той факт, што адпаведныя пастановы агульнасаюзнага значэння прысутнічалі і ў рэгіянальных архівах ВНУ). Залічэнне ў аспірантуру адбывалася згодна з пастановай СНК СССР «О кандидатских испытаниях» (1945 г., студзень). Аспіранты павінны былі здаваць наступныя кандыдацкія іспыты (у розны тэрмін, але ў межах аднаго года): дыялектычны і гістарычны матэрыялізм, дысцыпліну, якая з'яўлялася асноўнай для спецыяльнасці суіскальніка, дзве замежныя мовы на выбар (англійскую, французскую, нямецкую). У канцы навучальнага года аспіранты здавалі кандыдацкі экзамен па асноўнай замежнай мове, дадатковай – у канцы другога года навучання⁷. Падрыхтоўка да здачы кандыдацкіх іспытаў па замежнай мове ажыццяўлялася 4 гадзіны ў тыдзень. На аднаго выкладчыка планавалася не больш 3–5 аспірантаў. Асноўныя задачы, якія вырашалі на занятках выкладчыкі, – выпраўленне дэфектаў вымаўлення, актывізацыя і абгаечэнне лексічнага запаса, сістэматызацыя ведаў па марфалогіі і сінтаксісу, развіццё навыкаў перакладу і пісьмовага пераказу. Аспіранты павінны былі зрабіць пісьмовы пераклад (са слоўнікам) тэксту памерам 1–1,5 старонкі, весці гутарку на бытавыя, грамадска-палітычныя тэмы і па тэме спецыяльнасці, свабодна чытаць і перакладаць арыгінальную навуковую літаратуру па спецыяльнасці. Нягледзячы на патрабаванні, значная колькасць аспірантаў па выніках вучобы не маглі дастаткова грунтоўна авалодаць ведамі па замежнай мове і кандыдацкія іспыты па прадмету

праходзілі фармальна. Гэтае становішча было наступствам недахопу разнастайнай арыгінальнай літаратуры, тэхнічных сродкаў навучання, значнай перагружанасці выкладчыкаў (па Віцебскаму і Магілёўскаму педагагічным інстытутах нагрузка на аднаго выкладчыка замежнай мовы складала больш за 1100 гадзін у год замест нарматыўных 850). Але сам падыход тых аспірантаў, для якіх філалогія не з'яўлялася асноўным прадметам навучання, да іспытаў быў дастаткова фармальны. Не трэба скідваць з рахунку і пэўныя негатыўны грамадска-псіхалагічны фон, які нарошчваўся па меры абвастрэння «халоднай вайны». Перспектывы выхаду маладых навукоўцаў, тым больш «правінцыялаў», на міжнародныя навуковыя кантакты былі слабымі.

Між тым глыбокія веды павінны былі выявіць аспіранты філалагічных аддзяленняў падчас здачы кандыдацкіх іспытаў па замежнай мове ў Мінскім інстытуце замежных моў. Кіраўніцтва аддзела выкладання замежных моў Міністэрства асветы ў кастрычніку 1947 г. распрацавала спецыяльныя экзаменацыйныя патрабаванні для здачы кандыдацкіх іспытаў у вобласці філалагічных і педагагічных навук. Так, экзамен па агульнай мовазнаўству прадугледжваў знаёмства з асновамі мовазнаўства, з праблематыкай савецкага і замежнага мовазнаўства. Экзамен па германскаму ці раманскаму мовазнаўству з'яўляўся комплексным, ён уключаў у сябе веданне асноўных элементаў параўнальнай фанетыкі і марфалогіі вывучаемых груп моў, гісторыю мовы спецыяльнасці, тэорыю мовы спецыяльнасці (фанетыка, граматыка, лексікалогія), аналіз тэкстаў на 2 старажытных мовах вывучаемай групы моў (для германістаў – гоцкая мова і старажытна-англійская ці старажытнаверхнямецкая мовы; для раманістаў – вульгарная латынь і старафранцузская мова)⁸. У працэсе экзамену аспірант павінен быў выявіць веды ў галіне гісторыі педагогікі і гісторыі метадыкі, агульнай тэорыі метадыкі мовы спецыяльнасці, а таксама ў галіне тэорыі і практыкі прыватнай метадыкі па спецыяльнасці.

У якасці адной з форм функцыяніравання шырокае распаўсюджанне атрымала аднагодвая аспірантура. Згодна з пастановай Савета Міністраў СССР «О подготовке научно-педагогических и научных кадров через аспирантуру» (1948 г., май) і адпаведным загадам Міністэрства вышэйшай адукацыі СССР, выкладчыкам вышэйшай школы, якія выканалі 30–40 % кандыдацкай дысертацыі і здалі кандыдацкія мінімумы, было дазволена прыкамандзіравацца тэрмінам на адзін год да вядучых вышэйшых навучальных і навукова-даследчых устаноў з умовай захавання штатнай пасады і заробтнай платы па месцы асноўнай працы⁹. Пры гэтым у 1948 г. асобным загадам міністра вышэйшай адукацыі СССР быў устаноўлены такі парадак адбору і прыкамандзіравання ў аспірантуру, калі канчатковае замацаванне кандыдатаў праводзілася саюзным Міністэрствам і адпаведным Міністэрствам асветы саюзнай рэспублікі, у падпарадкаванні якога зна-

ходзілася ВНУ. Міністэрства вышэйшай адукацыі лічыла магчымым патрабаваць ад Акадэміі навук СССР і акадэміі саюзных рэспублік пашырыць падрыхтоўку аспірантаў па найбольш актуальных спецыяльнасцях, у тым ліку і па рускай мове¹⁰. Міністэрства вышэйшай адукацыі СССР імкнулася якасна палепшыць працэс падрыхтоўкі спецыялістаў і для школы. Пры гэтым звярталася ўвага на павелічэнне колькасці выкладчыкаў са ступенямі і званнямі. У 1948/49 навучальным годзе ў школах рэспублікі працавалі 54 913 настаўнікаў. З іх 12 983 вучыліся завочна, а 1594 «спецыялісты» ўвогуле былі без педагагічнай адукацыі. Таму ставілася задача падрыхтаваць 1477 дыпламаваных педагогаў, што складала 26 % ад наяўнай агульнай колькасці настаўнікаў школы¹¹.

У 1948 г. СНК БССР паставіў задачу давесці колькасць прафесараў і дактароў навук у складзе кафедраў да колькасці, прадугледжанай штатным раскладам, які быў зацверджаны Міністэрствам вышэйшай адукацыі (3,9 % прафесараў ад агульнай колькасці навуковых супрацоўнікаў). Выкладчыцкі састаў у штаце кафедраў павінен быў на 45,2 % мець вучоную ступень кандыдата навук і званне дацэнта¹². У адпаведнасці з гэтым БДУ і Мінскі педагагічны інстытут правялі набор у вочную аспірантуру па беларускай філалогіі і былі залічаны сем аспірантаў¹³. На 1949 г. у ВНУ рэспублікі працавалі 1338 штатных навукова-педагагічных супрацоўнікаў, з іх 74 прафесары і 378 кандыдатаў і дацэнтаў навук. У параўнанні з 1945 г. агульная колькасць дактароў і кандыдатаў навук вырасла на 545 %¹⁴. Непасрэдна па філалогіі Інстытут літаратуры, мовы і мастацтва АН БССР падвёў некаторыя вынікі навукова-даследчай работы ў сваёй справаздачы ў 1950 г. за пяць год працы. За адзначаны час па праблемах беларускай літаратуры абаранілі кандыдацкія дысертацыі 6 суіскальнікаў вучонага звання (Ю.С. Пшыркоў, М.Н. Барсток, Н.С. Перкін, Я.К. Вусікаў, А.А. Семяновіч, І.К. Жыдовіч), а па пытаннях беларускай мовы кандыдацкую дысертацыю абараніў толькі Ю.Ф. Мацкевіч¹⁵. Аднак у БССР не было ніводнага прафесара па рускай і беларускай мовах і літаратуры. У 1950 г. міністр вышэйшай адукацыі СССР выдаў загад «О мерах по расширению и улучшению подготовки специалистов в вузах БССР», у якім было адзначана, што ВНУ БССР неабходна дапамога ў колькасна-якасным павелічэнні навуковых кадраў для ВНУ і НДІ. Было прынята рашэнне аб павелічэнні плана прыёму ў аспірантуру па спецыяльнасці «беларуская мова і літаратура» з 25 да 50 чалавек, дадаткова прадстаўляліся 4 месцы ў аспірантуру па спецыяльнасцях рускай філалогіі, з 1951 г. ВНУ БССР было дазволена штогод прыкамандзіраваць 6 кандыдатаў навук у дактарантуру Акадэміі навук БССР¹⁶. Акрамя таго, з мэтай павышэння навукова-прафесійнага і дэалягічнага ўзроўню прафесарска-выкладчыцкага саставу рэспублікі з лекцыямі з Масквы і Ленінграда па пытаннях філалогіі запрашаліся высокакваліфікаваныя спецыялісты.

У пастанове калегіі Міністэрства асветы БССР ад 27 мая 1949 г. «О состоянии научно-исследовательской работы в педагогических и учительских институтах БССР» адзначаліся станоўчыя змены ў навуковым жыцці краіны. У педагагічных і настаўніцкіх інстытутах БССР другой паловы 1940-х гг. адміністрацыя трымала пад кантролем навуковую працу выкладчыкаў над кандыдацкімі дысертацыямі. Але адначасова былі выкрыты сур'ёзныя недахопы: гадавыя планы навукова-даследчай работы сістэматычна не выконваліся, не распрацоўваліся актуальныя тэмы, асобныя кафедры і навуковыя супрацоўнікі недастаткова былі звязаны ў сваёй навуковай рабоце з буйнымі навуковымі ўстановамі і АН БССР, у інстытутах амаль не стымуляваліся дасягненні выкладчыкаў у навуковай дзейнасці, вынікі навуковай работы практычна не асвятляліся ў друку, вельмі слаба прыцягваліся да навуковай работы студэнты¹⁷.

У часопісе «Большевик» у 1952 г. быў змешчаны артыкул «Павысіць узровень падрыхтоўкі навуковых кадраў», дзе адзначалася выключная важнасць вырашэння праблемы падрыхтоўкі навуковых кадраў «ва ўмовах пераможнага будаўніцтва камунізму». Адначасова быў вызначаны шэраг недахопаў, такіх як парушэнні тэрмінаў у напісанні дысертацыйных работ, неактуальнасць тэм, нізкая тэарэтычная падрыхтоўка навуковых кадраў, празмерная вузкая спецыялізацыя аспірантаў і інш.¹⁸ Так, вузкая спецыялізацыя выкладчыкаў вышэйшай школы стварала праблемы пры ўладкаванні на працу.

У пачатку 1950-х гг. беларуская навука была ўцягнута ў барацьбу з «касмапалітызмам». Дзяржаўная ідэалогія і праз гэты кірунак уплывала на станаўленне светапогляду маладых навукоўцаў і на ўвесь працэс навучання ў ВНУ. Між тым навуковае жыццё рэспублікі мела сваю дамінанту развіцця. У ВНУ і НДІ працавалі выдатныя маладыя навукоўцы ў галіне мовазнаўства (М.Г. Булахаў, М.А. Жыдовіч (першая ў Беларусі жанчына – доктар філалагічных навук), М.В. Сергіеўскі, У.В. Макараў, М.А. Паўленка, А.Я. Супрун, І.І. Церашкоў, П.П. Шуба, літаратуразнаўцы А.М. Адамовіч, С.Х. Александровіч, Ф.І. Куляшоў, А.А. Лойка і інш.¹⁹

Надалей ужо па выніках правядзення XX з'езда КПСС Міністэрства вышэйшай адукацыі СССР выдала інструктыўнае пісьмо, дзе патрабавала ад ВНУ на аснове дырэктывы з'езда далейшага павышэння якасці падрыхтоўкі спецыялістаў і карэннага паляпшэння навукова-даследчай работы. Усім саветам ВНУ ў межах СССР было прапанавана ў абавязковым парадку перагледзець навукова-даследчыя планы і змяніць іх згодна з умовамі рашэнняў XX з'езда. У жніўні 1956 г. ЦК КПСС і Савет Міністраў СССР прынялі пастанову «О мерах по улучшению подготовки и аттестации научных и педагогических кадров», што ў рамках рэфармавання вышэйшай школы прадстаўляла чарговую спробу адміністрацыйна-каманднымі метадамі палепшыць дзейнасць аспірантуры. У гэтым дакуменце, як і ў ранейшых, адзначаліся характэрныя недахопы аспірантуры

за папярэднія гады. Акрамя таго, канстатаваліся і новыя акалічнасці: вялікая колькасць аспірантаў гуманітарных навук у параўнанні з рэальнай неабходнасцю ў гэтай катэгорыі навуковых і педагагічных кадраў, камплектаванне кантынгенту аспірантаў у вышэйшых навуковых установах і навукова-даследчых інстытутах без уліку магчымасцей забеспячэння іх кваліфікаваным кіраўніцтвам, у аспірантуру ў значнай колькасці прымаліся асобы, якія толькі закончылі ВНУ і не мелі вопыту практычнай работы. Таксама было адзначана, што ў рабоце спецыялізаваных Саветаў па абароне дысертацый не прысутнічала неабходная патрабавальнасць да якасці кандыдацкіх і доктарскіх дысертацый. Па гэтай прычыне часта прысуджаліся вучоныя ступені за навуковыя працы, якія не мелі ні навуковага, ні практычнага значэння. Былі выпадкі, калі дысертацыйныя даследаванні ўсебакова не абмяркоўваліся навуковай грамадскасцю, а самі члены спецыялізаваных Саветаў папярэдне са зместам не знаёміліся, тым самым абарона ператваралася ў простую фармальнасць. З мэтай ліквідацыі азначаных недахопаў было прапанавана прымаць у аспірантуры толькі тых асоб, якія мелі вопыт практычнай работы не менш двух год па профілю выбранай навуковай спецыяльнасці і праявілі навуковыя здольнасці²⁰.

Аднаўленне сістэмы вышэйшай адукацыі і навукі з'яўлялася адной з важнейшых задач, якія вырашаліся ў першае пасляваеннае дзесяцігоддзе. Асабліва ўвага надавалася падрыхтоўцы высокакваліфікаваных гуманітарыяў, у тым ліку філолагаў. У афіцыйных справаздачах ВНУ і НДУ гэтых гадоў не раз адзначалася, што падрыхтоўка спецыялістаў-філолагаў вышэйшай кваліфікацыі мела ў большай ступені колькасныя вынікі. Навукова ж якасць дасягалася з вялікай цяжкасцю, ішоў пастаянны пошук найбольш адэкватных ідэалагічным запатрабаванням тэматыкі філалагічных даследаванняў. Не раз «зверху» адзначалася, што пры падрыхтоўцы кандыдатаў і дактароў навук і вучэбных, і навуковых ўстановаў страчвалі «навуковую пільнасць», займаліся распрацоўкай малакаштоўных у практычным сэнсе тэм, а тым больш ідэалагічна не вытрыманых. Таму змены тэмы дысертацыі аспірантаў былі лепшым выхадом у адказ на такія папярэжжы ўладных інстанцый. Дысертанты, у першую чаргу тыя, хто працаваў над праблемамі ў галіне гуманітарных навук, былі абавязаны ўлічваць партыйныя ўстаноўкі. Тэмпы падрыхтоўкі кадраў вышэйшай кваліфікацыі ў галіне філалогіі зусім не адпавядалі ні вырашэнню пытанняў практычных (насычэнне ВНУ і школ знаўцамі беларускай, рускай і замежнай філалогіі), ні пытанняў творчых – асабліва беларуская філалогія па-ранейшаму чакала сваіх даследчыкаў.

¹ Гл.: Корзенко Г. В. Научная интеллигенция Беларуси в 1944–1990 гг. (подготовка, рост, структура). Мн., 1995. С. 5.

² Гл.: Цэнтральны навуковы архіў Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі (ЦНА НАН Беларусі). Ф. 7. Воп. 1. Спр. 9. Арк. 7.

³ Гл.: Коммунистическая партия Советского Союза в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК (1898–1986): В 15 т. М., 1985. Т. 8. С. 147–150.

- ⁴ Гл.: Дзяржаўны архіў Віцебскай вобласці (ДАВВ). Ф. 204. Воп. 10. Спр. 10. Арк. 12.
- ⁵ Гл.: Народное хозяйство Белорусской ССР. Статистический сборник. М., 1957. С. 292–293.
- ⁶ Гл.: Корзенко Г. В. Указ. тв. С. 7–8.
- ⁷ Гл.: ДАВВ. Ф. 204. Воп. 10. Спр. 10. Арк. 5.
- ⁸ Там жа. Арк. 33.
- ⁹ Гл.: Высшая школа. Основные постановления, приказы и инструкции. М., 1957. С. 290–291.
- ¹⁰ Гл.: ДАВВ. Ф. 204. Воп. 10. Спр. 10. Арк. 49–50.
- ¹¹ Гл.: Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь (НАРБ). Ф. 42. Воп. 4. Спр. 913. Арк. 56.
- ¹² Гл.: НАРБ. Ф. 4. Воп. 47. Спр. 184. Арк. 109–110.
- ¹³ Там жа. Спр. 245. Арк. 145.
- ¹⁴ Гл.: Падлік аўтара па: Корзенко Г. В. Указ. тв. С. 5; ДАВВ. Ф. 204. Воп. 10. Спр. 6. Арк. 90.
- ¹⁵ Гл.: ЦНА НАН Беларусі. Ф. 7. Воп. 1. Спр. 104. Арк. 14.
- ¹⁶ Гл.: ДАВВ. Ф. 204. Воп. 10. Спр. 99. Арк. 91–92.
- ¹⁷ Там жа. Спр. 4. Арк. 189.
- ¹⁸ Гл.: ЦНА НАН Беларусі. Ф. 10. Воп. 1. Спр. 7. Арк. 61.
- ¹⁹ Гл.: Прафесары і дактары навук БДУ. 1921–2001 гг. / Склад. А. А. Яноўскі. Мн., 2001. С. 9, 38, 98, 153, 169, 170, 269, 284, 295, 318.
- ²⁰ Гл.: Высшая школа. Сборник основных постановлений, приказов и инструкций: В 2 ч. / Под ред. Е. И. Волейко. М., 1978. Ч. 2. С. 358–359.

Паступіў у рэдакцыю 20.04.07.

Алеся Аляксееўна Гаравая – аспірант кафедры гісторыі Беларусі ВДУ імя П. М. Машэрава. Навуковы кіраўнік – кандыдат гістарычных навук, прафесар, загадчык кафедры гісторыі Расіі А. А. Яноўскі.

Г